

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 lipca 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Robert Stefanicki (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Romuald Dalewski

SSN Agnieszka Żywicka

w sprawie z odwołania M. G.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Płocku
z udziałem Banku w C.
o zasiłek chorobowy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 9 lipca 2024 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego Warszawa -
Praga w Warszawie
z dnia 18 października 2022 r., sygn. akt VII Ua 65/19,

**I. uchyla zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego Warszawa -
Praga w Warszawie z dnia 18 października 2022 r., sygn. akt VII Ua
65/19 i oddala apelację;**

**II. odstępuje od obciążania odwołującej się zwrotem kosztów
postępowania na rzecz organu rentowego.**

Romuald Dalewski Robert Stefanicki Agnieszka Żywicka

Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi-Południe w Warszawie wyrokiem z 27 maja 2019 r. oddalił odwołanie M. G. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Płocku z 27 stycznia 2017 r. stwierdzającej, że pobrała nienależnie pobrany zasiłek chorobowy w okresie od 18 listopada 2016 r. do 30 grudnia 2016 r.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że M. G. w dniu 30 sierpnia 2016 r. przeszła operację paluchów koślawych stóp. Hospitalizacja trwała od 30 sierpnia 2016 r. do 31 sierpnia 2016 r. Odwołująca przebywała z tego tytułu na zwolnieniu lekarskim w okresie od 30 sierpnia 2016 r. do 30 grudnia 2016 r. We wskazaniach poszpitalnych zalecono jej, oprócz przyjmowania przepisanych lekarstw, wysokie ułożenie kończyn, zmianę opatrunku według zaleceń oraz chodzenie tylko w obuwiu pooperacyjnym. W zwolnieniach lekarskich za okres od 18 listopada 2016 r. do 22 grudnia 2016 r. i od 23 grudnia 2016 r. do 30 grudnia 2016 r. zawarta została adnotacja „pacjent może chodzić”. M. G. była zatrudniona w Banku w C. na stanowisku dyrektora oddziału w W., na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony. Bank rozwiązał z odwołującą umowę o pracę oświadczeniem z 7 lutego 2017 r., podając jako powód korzystanie przez nią ze zwolnień lekarskich niezgodnie z przepisami prawa. Odwołująca jest także członkiem Banku i posiada w nim 20 udziałów o wartości 500 zł każdy.

W dniach 8 i 9 grudnia 2016 r. odwołująca wzięła udział w zebraniu Grupy Członkowskiej Banku w O., a 29 grudnia 2016 r. uczestniczyła w Nadzwyczajnym Zebraniu Przedstawicieli w C.. W trakcie obu zebrań odwołująca pełniła funkcję Przewodniczącej Zebrania Przedstawicieli. Zebranie rozpoczęte 8 grudnia 2016 r. zostało przedłużone na dzień następny, to jest do 9 grudnia 2016 r., z uwagi na niewyczerpanie zaplanowanego porządku obrad. Odwołująca została każdorazowo zawieziona i odwieziona na zebrania samochodem przez J. S.. Odbyła zatem sześciokrotnie podróż na odległość ponad 100 km, za każdym razem ponad 1,5 godziny. Spędziła zatem w samochodzie co najmniej 9 godzin, przemieszczając się tym środkiem transportu łącznie ponad 600 km. Zebrania trwały do późnych godzin nocnych – 8 grudnia 2016 r. zebranie zwołane na godz. 16.00 zakończyło się około godz. 23.00, a 9 grudnia 2016 r. zebranie zwołane na godz. 16.00 trwało do ok. 20.00. Zebranie 29 grudnia 2016 r. zwołane na godz. 12.00 trwało do ok. 22.00. Łącznie te

trzy zebrania trwały około 21 godzin. Podczas tych zebrań odwołująca głównie siedziała przy stole, niekiedy jednak wstawiała, a podczas przerw wychodziła z sali. Zdarzało się, że odwołująca wygłaszała swoje wypowiedzi na stojąco. Podczas zebrania 8 i 9 grudnia 2016 r. odwołująca zgłaszała pozostałym zebrany, że jest po operacji stóp. W trakcie zebrania 29 grudnia 2016 r. odwołująca bardzo często zabierała głos jako Przewodnicząca zebrania, wychodziła z sali w towarzystwie J. S.. Uczestnictwo odwołującej na zebraniach nie było obligatoryjne ani nie wynikało też z pełnionych przez nią funkcji, gdyż jest ona członkiem Banku, a obecność obowiązkowa dotyczy przedstawicieli. Zebranie Grupy Członkowskiej miało miejsce w O. w budynku Muzeum. Obiekt ten znajduje się na terenie parku, a odległość z parkingu do budynku wynosi około 500 m. W budynku tym nie ma windy. Zebranie Przedstawicieli odbyło się w hotelu A. w C.. Parking dla samochodów jest bezpośrednio pod hotelem, zaś w hotelu jest winda.

Podczas wizyty lekarskiej 2 grudnia 2016 r. u odwołującej stwierdzono zagojenie blizn pooperacyjnych, niewielki obrzęk oraz zalecono ćwiczenia i pielęgnację blizn. Na kolejnej wizycie lekarskiej 9 lutego 2017 r. odwołująca skarżyła się na bóle okolic operowanych oraz ich obrzęk. W związku z tymi dolegliwościami zalecono jej dalszą rehabilitację. Na wizycie lekarskiej 25 maja 2017 r. odwołująca się nadal skarżyła się na bóle operowanych okolic, jak również kości śródstopia. W badaniu stwierdzono u niej lekki obrzęk operowanych okolic. Celem zmniejszenia tych dolegliwości odwołującej zalecono ćwiczenia i pracę z fizjoterapeutą. Ostatnią wizytę kontrolną odwołująca odbyła 24 sierpnia 2017 r. Nadal skarżyła się na bóle okolicy operowanej oraz ból stóp po krótkim chodzeniu. W badaniu nie stwierdzono żadnych odchyłeń stanu zdrowia odwołującej od normy i zalecono jej przyjmowanie leków oraz kontynuację dotychczasowej rehabilitacji.

Sąd Rejonowy na podstawie opinii biegłego sądowego z zakresu ortopedii i traumatologii K. K. ustalił, że uczestnictwo odwołującej w zebraniach w dniach: 8, 9 i 29 grudnia 2016 r. i wykonywanie czynności przewodniczącej tych zebrań, było wykorzystywaniem zwolnień od pracy w sposób niezgodny z ich celem. Biegły podkreślił, że okres zasiłku chorobowego jest przeznaczony na leczenie - przyjmowanie leków, leczenie rehabilitacyjne, dojazdy na wizyty w przychodni i rehabilitację. Uczestnictwo odwołującej w zebraniach wiązało się z dojazdem poza

miejsce zamieszkania, dojściem do miejsca zebrania, uczestnictwem w zebraniu w pozycji stojącej lub siedzącej przez wiele godzin. Biegły podniósł, że odwołująca mogła doprowadzić w ten sposób do nasilenia dolegliwości bólowych. Ponadto, podczas wizyt kontrolnych, w okresie od grudnia 2016 r. do maja 2017 r., odwołująca zgłaszała dolegliwości bólowe, obrzęki, a zaburzenia czucia zwiększyły się.

Sąd Rejonowy - odwołując się do treści art. 66 ustawy z 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 2780 ze zm., dalej jako ustawa zasiłkowa) - wskazał, że w doktrynie przyjęto, że zasiłki, do których prawo ustało albo nie istniało, są świadczeniem nienależnym, które ubezpieczony ma obowiązek zwrócić. W treści art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej wskazano, że ubezpieczony wykonujący w okresie orzeczonej niezdolności do pracy pracę zarobkową lub wykorzystujący zwolnienie od pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia traci prawo do zasiłku chorobowego za cały okres tego zwolnienia. Przesłankami utraty przez ubezpieczonego prawa do zasiłku chorobowego są: wykonywanie pracy zarobkowej w okresie niezdolności do pracy lub wykorzystywanie tego zwolnienia w sposób niezgodny z jego celem. Z treści przytoczonego artykułu wynika, że przesłanki utraty prawa do zasiłku są niezależne od siebie i mają samoistny charakter. Zgodnie z poglądem przyjętym w doktrynie, zachowaniem niezgodnym z celem zwolnienia można określić takiego typu postępowanie, które w powszechnym odczuciu jest nieodpowiednie dla osoby chorej i może nasuwać wątpliwości co do rzeczywistego stanu zdrowia ubezpieczonego. Wykorzystywaniem zwolnienia od pracy w sposób niezgodny z celem zwolnienia jest zawsze wykonywanie czynności mogących przedłużyć okres niezdolności do pracy.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że z ustaleń dokonanych w sprawie wynika, że odwołująca M. G. korzystała ze zwolnienia lekarskiego w okresie od 18 listopada 2016 r. do 22 grudnia 2016 r. oraz od 25 grudnia 2016 r. do 30 grudnia 2016 r. w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia. Przesądza o tym fakt uczestniczenia przez odwołującą w zebraniach Grup Członkowskich oraz w Zebraniu Przedstawicieli 8 grudnia 2016 r., 9 grudnia 2016 r. oraz 29 grudnia 2016 r. Uczestnictwo w tych zebraniach wiązało się z dojazdem poza miejsce zamieszkania, dojściem do miejsca zebrania, uczestnictwem w zebraniu w pozycji stojącej lub siedzącej przez wiele

godzin. W ocenie Sądu Rejonowego takie zachowanie mogło utrudnić rekonwalescencję po przebytym zabiegu operacyjnym, jak również prowadzić do przedłużenia okresu niezdolności do pracy odwołującej. Jako istotny Sąd wskazał fakt, że wyjazd odwołującej na zebranie nie miał charakteru jednorazowego, a obejmował trzy wyjazdy. Sąd miał również na uwadze, że chociaż w zwolnieniach lekarskich odwołującej za sporny okres umieszczona była adnotacja „pacjent może chodzić”, to takie wskazanie dotyczy wykonywania przez osobę objętą zwolnieniem aktywności związanych ze zwykłymi czynnościami życia codziennego, nie zaś do odbywania podróży poza miejsce zamieszkania i uczestniczenia w zebraniach wymagających od osoby objętej zwolnieniem długotrwałego przebywania w pozycji stojącej lub siedzącej. O niewłaściwym korzystaniu ze zwolnienia lekarskiego przez odwołującą świadczy również fakt, że podczas wizyt kontrolnych w okresie od grudnia 2016 r. do maja 2017 r. stwierdzono u niej nasilenie objawów bólowych stóp oraz ich obrzęku. Dodatkowo Sąd Rejonowy zwrócił uwagę, że obecność odwołującej na zebraniach nie była obowiązkowa, gdyż była ona tylko członkiem Banku, a nie przedstawicielem. Sąd Rejonowy uznał więc, że została spełniona jedna z koniecznych przesłanek ustania prawa do zasiłku, odnosząca się do wykorzystywania przez ubezpieczonego zwolnienia lekarskiego w sposób sprzeczny z jego przeznaczeniem.

Jednocześnie Sąd Rejonowy nie zgodził się z argumentacją odwołującej, zgodnie z którą jej wyjazdy na zebrania Grup Członkowskich oraz Zebranie Przedstawicieli były przejawem dozwolonej w trakcie tego zwolnienia aktywności fizycznej, jak i społecznej. Według Sądu wykorzystywanie przez ubezpieczonego zwolnienia lekarskiego w sposób sprzeczny z jego przeznaczeniem jest przejawem postępowania, które w powszechnym odczuciu jest nieodpowiednie dla osoby chorej i może nasuwać wątpliwości co do rzeczywistego stanu zdrowia ubezpieczonego, jak również może nasuwać wątpliwości co do rzeczywistej niezbędności wypłaty należności z funduszków publicznoprawnych. Fakt trzykrotnego wyjazdu odwołującej się po operacji palucha koślawego obydwu stóp na wielogodzinne zebrania poza miejscem zamieszkania oraz przebywanie przez nią na tych zebraniach w pozycji siedzącej lub stojącej jest nieodpowiednie dla osoby w takim stanie zdrowia, a także może nasuwać wątpliwości co do jej faktycznego stanu zdrowia. Sąd podkreślił, że

trzykrotny wyjazd oznaczał pokonanie ponad 600 km i konieczność spędzenia w samochodzie czasu nie krótszego niż 9 godzin.

Sąd Rejonowy nie podzielił również twierdzeń odwołującej, że jej obecność na zebraniach była niezbędna dla zapewnienia dbałości o dobro i rozwój Banku oraz realizacji jego zadań statutowych w sytuacji, gdy odwołująca była członkiem Banku, z którego to faktu nie wynikał obowiązek uczestnictwa w zebraniach. Sąd nie zgodził się również z twierdzeniem odwołującej co do stosowania się przez nią do zaleceń ze zwolnienia lekarskiego i korzystania z niego w prawidłowy sposób. W opinii Sądu Rejonowego fakt trzykrotnego uczestnictwa odwołującej w zebraniach poza miejscem zamieszkania przesądza o korzystaniu przez nią ze zwolnienia w sposób nieprawidłowy, o czym świadczy również nasilenie się u niej dolegliwości bólowych i obrzęku stóp. Rozpoznając apelację odwołującej Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie uznał podniesione w niej zarzuty za zasadne i wyrokiem z dnia 18 października 2022 r. zmienił zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego w ten sposób, że przyznał M. G. prawo do zasiłku chorobowego od 18 listopada 2016 r. do 30 grudnia 2016 r.

Sąd Okręgowy stwierdził, że przedmiotem sporu w niniejszej sprawie było ustalenie, czy M. G. nienależnie pobrała zasiłek chorobowy w okresie od 18 listopada 2016 r. do 30 grudnia 2016 r., ponieważ wykorzystwała zwolnienie lekarskie w sposób niezgodny z jego celem. Decydujące znaczenie miało zatem zbadanie czy czynności wykonywane przez ubezpieczoną w okresie zwolnienia lekarskiego nie sprzeciwiały się zaleceniom lekarza leczącego, a więc czy były zgodne z celem udzielenia zwolnienia lekarskiego. Postanowieniem z 14 lutego 2020 r. dopuścił dowód z opinii biegłego sądowego lekarza ortopedy celem ustalenia, czy w okresie zwolnień lekarskich od 18 listopada 2016 r. do 30 grudnia 2016 r. M. G. biorąc udział w dniach 8, 9 i 29 grudnia 2016 r. jako przewodnicząca i uczestnik w Zebraniach Grup Członkowskich i Zebraniu Przedstawicieli poza miejscem zamieszkania, wykorzystwała zwolnienie lekarskie od świadczenia pracy w sposób niezgodny z ich celem, w szczególności, w jaki sposób na proces leczenia wpłynęły czynności wykonywane przez odwołującą, czy spowodowały one wydłużenie okresu leczenia, czy na wydłużenie okresu leczenia wpłynęły błędy procedury okołoperacyjnej, a jeśli tak, to w jaki sposób.

Biegły ortopeda M. G. w opinii z 3 listopada 2020 r. wskazał, że udział odwołującej się w zebraniach nie wpłynął na proces leczenia, albowiem pojawiło się po nich jedynie zwiększenie dolegliwości. Nie doszło też do jakichkolwiek błędów procedury okołoperacyjnej i leczenia pooperacyjnego. Biegły wskazał, że realne było jednak wystąpienie powikłań zakrzepowych albo powstanie zaburzenia tworzącego się zrostu, włącznie ze stawem rzekomym i z powodu możliwości wystąpienia powikłań u odwołującej, a będąc na zwolnieniu lekarskim, powinna była powstrzymać się od aktywnego udziału w spornych zebraniach. Te okoliczności dały biegłemu podstawę do stwierdzenia, że odwołująca się wykorzystwała zwolnienie lekarskie niezgodnie z przeznaczeniem. Według Sądu odwoławczego nie można uznać, by odwołująca przez udział w zebraniach wykorzystwała zwolnienie lekarskie w sposób niezgodny z jego celem w rozumieniu art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej, tym samym pobrane przez nią świadczenie nie było świadczeniem nienależnie pobranym.

W wywiezionej od powyższego wyroku skardze kasacyjnej organ rentowy, zaskarżając wyrok Sądu Okręgowego w całości, w podstawach skargi podniósł zarzut naruszenia prawa materialnego:

- art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej przez błędne zastosowanie polegające na wyłączeniu z pojęcia pracy zarobkowej czynności polegających na regularnym udziale ubezpieczonej w posiedzeniach członków Banku oraz przez błędne uznanie, iż udział w zebraniach członków Banku i przewodniczenie im można zakwalifikować do czynności, które mogą być realizowane podczas zwolnienia lekarskiego;

- art. 66 ust. 2 i 3 ustawy zasiłkowej przez jego niezastosowanie do świadczeń nienależnie pobranych z winy ubezpieczonej lub wskutek okoliczności, o których mowa w art. 17 tej ustawy;

- art. 84 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tj. Dz.U. z 2024 r., poz. 497 ze zm.) polegające na pominięciu przesłanki świadomego wprowadzenia w błąd organu rentowego przez nieujawnienie udziału w posiedzeniach członków banku w trakcie zwolnienia.

Wobec przedstawionych zarzutów skarżący wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku Sądu drugiej instancji i zmianę tego wyroku przez oddalenie odwołania, ewentualnie o uchylenie wyroku w całości i przekazanie sprawy do

ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji. Ponadto wniósł o zasądzenie od odwołującej na rzecz organu rentowego kosztów zastępstwa procesowego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną odwołująca wniosła o jej oddalenie i obciążenie kosztami postępowania kasacyjnego w całości organu rentowego; Przewodnicząca Wydziału wydała zarządzenia w sprawie o wyznaczeniu terminów posiedzenia: jednoosobowego 30 marca 2023 r. i trzyosobowego 24 maja 2024 r. (Strona innych pism nie składała).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest zasadna. Kluczowe znaczenie ma prawo materialne w aspekcie wykładni i stosowania przepisów ustawy zasiłkowej przy wiążących ustaleniach stanu faktycznego. Wstępnie należy podnieść, że spór w sprawie, w której została wniesiona rozpoznawana skarga kasacyjna, w istocie dotyczy wykładni zastosowanego przez Sądy *meriti* art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej jako podstawy prawnej rozstrzygnięcia. Wskazany przepis stanowi, że ubezpieczony wykonujący w okresie orzeczonej niezdolności do pracy pracę zarobkową lub wykorzystujący zwolnienie od pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia traci prawo do zasiłku chorobowego za cały okres tego zwolnienia.

W uchwale z 17 lutego 2016 r. (III UZP 15/15, OSNP 2016, nr 8, poz. 106) Sąd Najwyższy stwierdził, że w orzecznictwie sądowym zauważa się, że wykonywanie czynności mogących przedłużyć okres niezdolności do pracy zawsze stanowi wykorzystywanie zwolnienia lekarskiego niezgodnie z jego celem, którym jest odzyskanie przez ubezpieczonego zdolności do pracy. Przeszkodą w osiągnięciu tego celu może być zarówno wykonywanie pracy zarobkowej (co przesądził ustawodawca), jak i inne zachowania ubezpieczonego utrudniające proces leczenia i rekonwalescencję (wyroki Sądu Najwyższego: z 14 grudnia 2005 r., III UK 120/05, OSNP 2006, nr 21-22, poz. 338; 25 kwietnia 2013 r., I UK 606/12, LEX nr 1391152; R. Babińska-Górecka (w:) K. Walczak (red.), Ustawa o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Komentarz, Warszawa 2024, uwagi do art. 17). Jednak w wyroku z 9 października 2006 r. (II UK 44/06, OSNP 2007 nr 19-20, poz. 295) Sąd Najwyższy podkreślił, że

nie każdy przejaw aktywności ubezpieczonego przebywającego na zwolnieniu lekarskim stanowi wypełnienie przesłanki z art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej, powodujące utratę prawa do zasiłku chorobowego. Sąd Najwyższy zaznaczył, że nie dochodzi do wypełnienia przesłanek z art. 17 ustawy, gdy zachowania miałyby charakter incydentalny. Co istotne dla rozstrzygnięcia w sprawie pracą zarobkową, której wykonywanie w okresie orzeczonej niezdolności do pracy powoduje utratę prawa do zasiłku chorobowego lub świadczenia rehabilitacyjnego na podstawie art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej, jest każda aktywność zmierzająca do osiągnięcia zarobku, w tym pozarolnicza działalność gospodarcza, choćby nawet polegająca na czynnościach nieobciążających w istotny sposób przedsiębiorcy i zarazem pracownika pozostającego na zwolnieniu lekarskim (wyrok Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2013 r., I UK 606/12, LEX nr 1391152).

Przy ocenie zachowania odwołującej się należy brać pod uwagę to, że za pracę zarobkową należy uznać wykonywanie czynności, które są źródłem przychodu pracownika, stanowiącego podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe, a także czynności, które są źródłem przychodu ubezpieczonego niebędącego pracownikiem, stanowiącego podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe. Pracę zarobkową w rozumieniu art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej stanowi wykonywanie różnych czynności związanych z uzyskiwaniem przychodów na podstawie różnych stosunków prawnych, a zatem nie tylko stosunku pracy, ale też o charakterze cywilnoprawnym, prowadzenie własnej działalności gospodarczej, samozatrudnienie, wykonywanie czynności na podstawie łączącego ubezpieczonego ze spółką kapitałową stosunku prawnego o charakterze korporacyjnym (wyroki Sądu Najwyższego: z 27 maja 2021 r., II USKP 49/21, Legalis nr 2580008; 4 października 2022 r., II USKP 220/21, OSNP 2023, nr 8, poz. 90, s. 111; 26 stycznia 2022 r., I USKP 76/21, Legalis nr 2653871). Odwołująca posiadająca udziały Banku, w czasie zwolnienia lekarskiego wzięła udział w zebraniu Grupy Członkowskiej Banku, a ponadto uczestniczyła w Nadzwyczajnym Zebraniu Przedstawicieli w C.. W trakcie tych zebrań odwołująca pełniła funkcję Przewodniczącej Zebrania Przedstawicieli. W przedstawionym kontekście za prawidłową należy uznać konstatację, że ubezpieczona, pełniąc te funkcje, wykonywała pracę zarobkową.

Zgodnie z wykładnią językową art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej wykonywanie pracy zarobkowej, niezależnie od jej wpływu na stan zdrowia ubezpieczonego, stanowi samodzielną przesłankę utraty prawa do zasiłku chorobowego. Prawo do tego świadczenia wynika z osłabienia organizmu na skutek choroby i przez to braku możliwości zarabkowania, a celem tego świadczenia jest zrekompensowanie utraconych dochodów. Jeśli zatem ubezpieczony w okresie choroby wykonuje pracę zarobkową i uzyskuje przychody, nie można mówić o niezarabkowaniu, przez co prawo zasiłku chorobowego jest wyłączone (wyroki Sądu Najwyższego: z 6 marca 2007 r., II UK 132/06, LEX nr 936844; 11 grudnia 2007 r., I UK 145/07, OSNP 2009, nr 1-2, poz. 28; 4 października 2022 r., II USKP 220/21, OSNP 2023, nr 8, poz. 90).

Wykonywanie czynności mogących przedłużyć okres niezdolności do pracy zawsze stanowi wykorzystywanie zwolnienia niezgodnie z jego celem, którym jest odzyskanie przez ubezpieczonego zdolności do pracy. W jego osiągnięciu przeszkodą może być zarówno wykonywanie pracy zarobkowej, co przesądził ustawodawca, jak i inne zachowania ubezpieczonego utrudniające proces leczenia i rekonwalescencję. Jedynie sporadyczna, incydentalna, wymuszona okolicznościami aktywność zawodowa może usprawiedliwiać zachowanie prawa do zasiłku chorobowego (wyrok Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2013 r., I UK 606/12, LEX nr 1391152, por. A. Rzetecka-Gil, Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2007 r., II UK 223/06, LEX nr 92687 ze stanowiskiem, że dla prawa ubezpieczeń chorobowych obojętne jest zjawisko "obowiązków ubezpieczonego jako pracodawcy", "incydentalności" dokonywanych czynności czy fakt "wymuszenia okolicznościami" jakichkolwiek działań). Jak wskazuje się w literaturze przedmiotu (K. Stopka (w:) Świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Komentarz, Warszawa 2022, uwagi do art. 17) fakt wykonywania przez ubezpieczonego pracy nieodpłatnej może skutkować utratą prawa do zasiłku w oparciu o drugą przesłankę wymienioną w art. 17 ust. 1 ustawy – wykorzystywanie zwolnienia lekarskiego w sposób niezgodny z jego celem. Może mieć to miejsce w sytuacji, gdy wykonywanie pracy niezarobkowej ma negatywne konsekwencje dla procesu powrotu do zdrowia. Natomiast w sytuacji, gdy ubezpieczony wykonuje pracę niezarobkową, która nie wpływa na pogorszenie jego stanu zdrowia, okoliczność jej wykonywania pozostaje bez wpływu na prawo do zasiłku.

Za zachowania niezgodne z celem zwolnienia uznać należy nadużywanie alkoholu, podejmowanie działań, których chory powinien unikać, wzięcie udziału w wycieczce zagranicznej lub imprezie towarzyskiej czy rozrywkowej, nieprzestrzeganie wskazań lekarskich, np. co do nakazu leżenia w łóżku, zakazu wykonywania różnych obciążających organizm prac, z wyjątkiem czynności życiowo uzasadnionych. Adnotacja na zwolnieniu lekarskim „pacjent może chodzić” (art. 55 ust. 3 pkt 7 ustawy o świadczeniach pieniężnych) upoważnia do wykonywania zwykłych czynności życia codziennego, takich jak wstawanie z łóżka, poruszanie się po mieszkaniu, udanie się na ewentualne zabiegi czy kontrolę lekarską (A. Rzetecka-Gil, Wykorzystywanie zwolnienia od pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia (w:) Ustawa o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Komentarz, Warszawa 2017, uwagi do art. 17; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 12 listopada 2002 r., III AUa 3189/01, Prawo Pracy 2003, nr 10, s. 43).

W literaturze przedmiotu podnosi się, że wskazana przesłanka określona została zbyt ogólnie, co w konsekwencji powoduje trudności w ocenie poszczególnych zachowań. Działaniem niezgodnym z celem zwolnienia określić można takie typy postępowania, które w powszechnym odczuciu są nieodpowiednie dla osoby chorej i mogą nasuwać wątpliwości co do jej rzeczywistego stanu zdrowia (I. Jędrasik-Jankowska, Prawo socjalne. Komentarz do ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, Warszawa 1998-2004, uwagi do art. 17). Wykorzystywanie zwolnienia lekarskiego w sposób niezgodny z jego celem może powodować wydłużenie okresu niezdolności do pracy. Celem zwolnienia od pracy jest zaś odzyskanie przez ubezpieczonego zdolności do pracy, stąd w jego osiągnięciu przeszkodą mogą być wszelkie zachowania ubezpieczonego utrudniające proces leczenia i rekonwalescencję (wyrok Sądu Najwyższego z 14 grudnia 2005 r., III UK 120/05, OSNP 2006, nr 21-22, poz. 338). Za zachowania niezgodne z celem zwolnienia lekarskiego w orzecznictwie uznaje się: nadużywanie alkoholu, podejmowanie działań, których chory powinien unikać (wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 30 lipca 1991 r., III AUr 144/91, OSA 1991, z. 4, poz. 12), wzięcie udziału w wycieczce zagranicznej (wyrok Sądu Najwyższego z 21 października 1999 r., I PKN 308/99, OSNP 2001, nr

5, poz. 154; Monitor Prawniczy 2001, nr 7, s. 408), udział w imprezie towarzyskiej czy rozrywkowej.

W piśmiennictwie wskazuje się, że zachowania niezgodne z celem zwolnienia to nieprzestrzeganie wskazań lekarskich, na przykład nakazu leżenia w łóżku, zakazu wykonywania cięższych prac domowych, praca w gospodarstwie rolnym, a także wykorzystywanie zwolnienia dla innych celów niż leczenie (Z. Salwa, Nowe przepisy o zasiłkach chorobowych, Praca i Zabezpieczenie Społeczne 1999, nr 9, s. 16). Natomiast za zachowania niezgodne z celem zwolnienia nie zostało uznane zachowanie polegające na wyjeździe na okres leczenia do rodziny, wykonywanie, nawet przez obłożnie chorego, czynności niezbędnych dla zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych (H. Piętka, B. Staroń, Postępowanie kontrolne dotyczące korzystania ze zwolnień lekarskich, Służba Pracownicza 2001, nr 4, s. 1). Nie stanowi również zachowania niezgodnego z celem zwolnienia sytuacja, gdy ubezpieczony nie przestrzega wskazówek lekarza i na przykład nie przyjmuje wszystkich leków lub odmawia poddania się zabiegowi operacyjnemu, nie przestaje palić papierosów, które doprowadziły do schorzenia będącego przyczyną niezdolności do pracy albo opuszcza szpital na własne żądanie. Mogą również zdarzyć się sytuacje, w których ubezpieczonemu, który formalnie postępuje sprzecznie z zaleceniami lekarskimi, nie będzie można postawić zarzutu, że wykorzystuje zwolnienie niezgodnie z jego celem. Tak będzie przykładowo wówczas, gdy ubezpieczony, który zgodnie z zaleceniami lekarza „powinien leżeć”, mieszkający sam, udaje się do sklepu po niezbędne artykuły żywnościowe. Stąd w literaturze przedmiotu podnosi się, że przy badaniu wystąpienia tej przesłanki utraty prawa do zasiłku, z uwagi na to, że została ona określona bardzo ogólnie, należy wziąć pod uwagę okoliczności konkretnego przypadku.

Odnosząc powyższe uwagi do okoliczności rozpoznawanej sprawy, należy stwierdzić, że w zaskarżonym wyroku dokonano nieprawidłowej wykładni art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej. Należy więc ocenić jako pozbawione racji wywody Sądu Okręgowego, że ubezpieczony pracownik czasowo niezdolny do pracy może wykonywać inną pracę u pracodawcy, jeśli nie jest ona niezgodna z orzeczeniem lekarskim, czyli celem zwolnienia chorobowego. Wykonywanie każdej pracy zarobkowej w czasie korzystania ze zwolnienia lekarskiego, niezależnie od jej

wpływu na stan zdrowia ubezpieczonego, stanowi samodzielną przesłankę utraty prawa do zasiłku chorobowego (opiekuńczego) i skutkuje utratą prawa do zasiłku chorobowego za cały okres danego zwolnienia. Ratio legis regulacji wynikającej z powyższego przepisu stanowi ochrona funduszu ubezpieczenia chorobowego przed nadużyciami ze strony ubezpieczonych, a także cel zwolnienia lekarskiego, które służy odzyskaniu przez pracownika zdolności do pracy (K. Stopka (w:) Świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Komentarz, Warszawa 2022, uwagi do art. 17).

Sankcję ubezpieczeniową pozbawienia ubezpieczonego prawa do świadczenia łączy się nie tylko z zachowaniami, które doprowadziły do wystąpienia zdarzenia ubezpieczeniowego, ale także z nagannym zachowaniem po wystąpieniu tych zdarzeń (I. Jędrasik-Jankowska, 2.4. Wykorzystywanie zwolnienia lekarskiego w sposób niezgodny z celem (w:) Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego, Warszawa 2009). Tego typu regulacja ma w swym założeniu przeciwdziałać przedłużaniu się czasu trwania choroby, co przekłada się na ochronę środków z funduszu ubezpieczenia chorobowego. Dlatego takie okoliczności, jak: nieprzestrzeganie wskazań lekarskich, niestawianie się na badania kontrolne, odmowa leczenia szpitalnego lub sanatoryjnego, ewentualnie inne działania lub zaniechania chorego sprzeczne z celem zwolnienia i przedłużające okres niezdolności do pracy, są traktowane w wielu systemach prawnych jako przyczyny pozbawienia ubezpieczonego prawa do zasiłku chorobowego. Również ustawa zasiłkowa w art. 17 za podstawę utraty prawa do zasiłku chorobowego uznaje zachowania ubezpieczonego, które określa jako wykorzystywanie zwolnienia w sposób niezgodny z jego celem zwolnienia.

Należy nadmienić, że inaczej traktowane jest jednorazowe wykonywanie określonej pracy w czasie zwolnienia lekarskiego w porównaniu z wielokrotnością wykonywania prac tego samego rodzaju. Z tą drugą sytuacją mamy do czynienia w niniejszej sprawie. W wyroku z 29 marca 2023 r. (III USKP 25/22) Sąd Najwyższy stwierdził, że nie należy uznać za pracę zarobkową jednorazowej czynności zatwierdzenia w systemie informatycznym rozliczenia miesięcznego. Sąd Najwyższy podniósł ponadto, że problem z wykładnią pracy zarobkowej w rozumieniu art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej wynika z braku definicji ustawowej tego pojęcia, co oznacza,

że prawodawca przy niekrótkim okresie obowiązywania tego przepisu stosowania tej regulacji nadal pozostawia organowi rentowemu i sądom ubezpieczeń społecznych, przy zauważalnym od dłuższego czasu odejściu od rygorystycznej wykładni tego przepisu. Jest to zrozumiałe z uwagi na to, że taka wykładnia nie zawsze jest adekwatna do istotnych okoliczności konkretnego stanu faktycznego (wyroki Sądu Najwyższego: z 19 lutego 2021 r., I USKP 12/21; 17 marca 2021 r., II USKP 30/21). Sąd Najwyższy w powołanym już wyroku z 29 marca 2023 r. podniósł, że wykładnia art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej powinna być odnoszona do szczególnej i indywidualnej sytuacji ubezpieczonego ustalonej w sprawie. Przyjmuje się tutaj ponadto brak obowiązku pouczenia ubezpieczonego o treści tej regulacji (wyrok Sądu Najwyższego z 12 września 2018 r., III UK 124/17). Tym samym zakłada się, że osoby profesjonalne dysponują stosowną w tym zakresie wiedzą i mogą też zasięgać informacji od organu rentowego. Ponadto Sąd Najwyższy w powołanym wyżej wyroku przyjął, że zwrot zasiłku chorobowego na podstawie art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych zależy od spełnienia przesłanki złej woli w działaniu lub zachowaniu ubezpieczonego.

Pozbawienie prawa do zasiłku chorobowego może nastąpić w sytuacjach, w których także inne zachowania niż wykonywanie pracy zarobkowej wskazywać mogą na rozbieżność między stanem faktycznym (zdrowy, zdolny do pracy) a stanem prawnym (stwierdzona niezdolność do pracy). Rozbieżność ta uzasadniałaby zastosowanie konstrukcji braku prawa, tj. braku ochrony prawnej danej sytuacji, a nie wynikającej z przepisu konstrukcji utraty prawa. Przesłanka wykorzystywania zwolnienia w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia zawiera w sobie także przesłankę wykonywania w czasie zwolnienia pracy zarobkowej. Rozdzielenie obu przesłanek ma jednak sens o tyle, że w przypadku przesłanki wykonywania pracy ustawa przyjmuje domniemanie tej rozbieżności bez możliwości obalenia tego domniemania, natomiast w odniesieniu do drugiej przesłanki należy tę rozbieżność udowodnić.

Jak już wspomniano, wykonywanie czynności mogących przedłużyć okres niezdolności do pracy zawsze stanowi wykorzystywanie zwolnienia niezgodnie z jego celem, którym jest odzyskanie przez ubezpieczonego zdolności do pracy. Nie chodzi tu zresztą jedynie o odzyskanie pełnej zdolności do pracy, gdyż zdrowie może być

traktowane nie tylko jako stan braku objawów patologicznych, ale także jako stan pełnej sprawności fizycznej, psychicznej i społecznej, a więc pełnej zdolności organizmu do utrzymywania równowagi między nim a środowiskiem zewnętrznym. W jej osiągnięciu przeszkodą może być zarówno wykonywanie pracy zarobkowej, jak i inne zachowania ubezpieczonego utrudniające proces leczenia i rekonwalescencję (wyrok Sądu Najwyższego z 9 maja 2018 r., III UK 72/17, LEX nr 2497582).

W orzecznictwie jest też wyrażone stanowisko, że świadczenia z chorobowego ubezpieczenia społecznego mają umożliwić leczenie osobie niezdolnej do pracy, czego konsekwencją jest niemożność wykonywania pracy w okresie zwolnienia lekarskiego, nawet gdy jest związana z unikalnymi kompetencjami jako jedyne go członka komitetu audytu posiadającego uprawnienia z zakresu rachunkowości i rewizji finansowej, a uświadomienie tego celu udzielonego zwolnienia lekarskiego - jako faktu powszechnie znanego - nie wymaga żadnego dodatkowego pouczenia. Jeżeli zatem ubezpieczona przedłożyła zwolnienie lekarskie, a jednocześnie w okresie objętym tym zaświadczeniem lekarskim świadczyła pracę zarobkową, to wprowadziła w ten sposób organ rentowy w błąd co do okoliczności warunkujących powstanie prawa do zasiłku chorobowego (wyrok Sądu Najwyższego z 4 października 2022 r., II USKP 220/21, OSNP 2023, nr 8, poz. 90, s. 1110).

Ocena, czy zostały spełnione przesłanki zwrotu bezpodstawnie pobranych zasiłków na zasadach określonych w art. 66 ust. 2 ustawy zasiłkowej, była również przedmiotem rozpoznania Sądów i dotyczyły jej podstawy skargi kasacyjnej. Sąd pierwszej instancji zasadnie przyjął w sprawie, że zasiłki, do których prawo ustało albo nie istniało, są świadczeniem nienależnym, a zgodnie z art. 84 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego, z uwzględnieniem ust. 11 tego artykułu. Jak już wspomniano, w orzecznictwie Sądu Najwyższego podnosi się konieczność indywidualnej oceny sytuacji, ponieważ, jeżeli ubezpieczony w okresie choroby wykonuje pracę zarobkową i uzyskuje przychody, to nie można mówić o niemożności zarobkowania, przez co prawo do zasiłku chorobowego jest wyłączone w konkretnych sytuacjach.

W wyroku z 19 lutego 2021 r. (I USKP 12/21, OSP 2022, nr 10, poz. 88, s. 114) Sąd Najwyższy stwierdził, że w szczególnych sytuacjach faktycznych prokonstytucyjna wykładnia art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej może prowadzić do odmowy jego zastosowania ze względu na to, że sankcja w postaci utraty prawa do zasiłku chorobowego za cały okres zwolnienia będzie zbyt dolegliwa, a przez to niesprawiedliwa m.in. w sytuacji uzyskiwania dochodów z innego zajęcia zarobkowego, które nie gwarantują nawet minimum życiowego. W kontekście zarzutów skargi kasacyjnej należy stwierdzić, że sytuacja taka nie wystąpiła w sprawie objętej skargą, gdyż odwołująca była zatrudniona w Banku w C. na stanowisku dyrektora oddziału w W., na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony. Należy podkreślić, co ustalił Sąd pierwszej instancji, a Sąd odwoławczy nie negował tej okoliczności, że na odwołującej nie ciążył obowiązek uczestnictwa w zebraniach, ani powinność ta nie wynikała z pełnionych przez nią funkcji członka Banku. Obecność obowiązkowa dotyczy przedstawicieli Banku. Jednocześnie jednak okolicznością, która spowodowała, że Bank rozwiązał z odwołującą umowę o pracę, było korzystanie przez nią ze zwolnień lekarskich niezgodnie z przepisami prawa. Jak już wskazano w judykaturze, przyjmuje się, że tylko sporadyczna, wymuszona okolicznościami aktywność osoby ubezpieczonej może usprawiedliwiać zachowanie prawa do zasiłku, co w sprawie nie miało miejsca.

Biorąc powyższe pod uwagę na zasadzie art. 398¹⁶ k.p.c. orzeczono jak w punkcie 1 wyroku. O kosztach postępowania rozstrzygnięto, uwzględniając charakter sporu, na podstawie art. 102 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 i 398²¹ k.p.c. w punkcie 2 wyroku.

[SOP]

[ał]